

Cyngor Sir Ynys Môn

Adroddiad i:	Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Pwyllgor Gwaith Y Cyngor
Dyddiadau:	3 Chwefror 2026 24 Chwefror 2026 5 Mawrth 2026
Pwnc:	Diwygio'r Cyfansoddiad - Cymeradwyo Datganiad Llywodraethu Blynyddol y Cyngor yn Derfynol
Aelod(au) Portffolio:	
Pennaeth Gwasanaeth / Cyfarwyddwr:	Lynn Ball, Cyfarwyddwr Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro
Awdur yr Adroddiad:	Lisa Lord, Rheolwr Gwasanaethau Cyfreithiol a Dirprwy Swyddog Monitro Dros Dro
Aelodau Lleol:	Pawb

A –Argymhelliad/argymhellion a rheswm/rhesymau:

Argymhellion

Pwyllgor Gwaith

Bod y Pwyllgor Gwaith yn mynegi barn ar y newid arfaethedig i'r Cyfansoddiad er mwyn rhoi'r hawl i Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio'r Cyngor, yn hytrach na'r Cyngor, gymeradwyo Datganiad Llywodraethu Blynyddol y Cyngor yn derfynol.

Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio

Bod y Pwyllgor yn mynegi barn ar y newid arfaethedig i'r Cyfansoddiad er mwyn rhoi'r hawl i Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio'r Cyngor, yn hytrach na'r Cyngor, gymeradwyo Datganiad Llywodraethu Blynyddol y Cyngor yn derfynol.

Y Cyngor

Bod y Cyngor yn cymeradwyo'r newid arfaethedig i'r Cyfansoddiad er mwyn rhoi'r hawl i Bwyllgor Llywodraethu ac Archwilio'r Cyngor, yn hytrach na'r Cyngor, gymeradwyo Datganiad Llywodraethu Blynyddol y Cyngor yn derfynol.

Rhesymau

- Ar hyn y bryd mae prif gamau'r broses ar gyfer paratoi a chymeradwyo Datganiad Llywodraethu Blynyddol y Cyngor fel a ganlyn:
 1. Proses fewnol (paratoi ac adolygu)

- Ailgyflwynwyd Grŵp Llywodraethu amlddisgyblaethol er mwyn cynorthwyo i lunio'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol. Adolygu hyd at Fai 2026.
- Cyflwyno drafft i'r Tîm Arweinyddiaeth Mai/Mehefin 2026.
- Cyhoeddi drafft ar-lein ddiwedd Mehefin 2026. Anfonir manylion at yr holl gynghorwyr bryd hynny, gan wahodd sylwadau.

2. Adolygiad gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio Gorffennaf.

3. Cymeradwyo, y Cyngor llawn sy'n gwneud hynny ar hyn o bryd (mewn da bryd ar gyfer cyhoeddi'r datganiad erbyn dim hwyrach na 30 Medi 2026)

- Mae'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol yn ffurfio rhan o Gyfrifon Blynyddol y Cyngor er mwyn bodloni'r gofyniad i gyhoeddi Datganiad Rheolaeth Fewnol. Yn ddiweddar, cymeradwyodd y Cyngor newid i'r Cyfansoddiad, er mwyn dirprwyo'r hawl i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio gymeradwyo'r Cyfrifon Blynyddol y Cyngor.
- Cyflwynwyd y newid hwn i gyd-fynd â Chynllun Blynyddol Archwilio Cymru ac mae'n cynnwys nod clir i fyrhau'r amserlen archwilio ar gyfer llywodraeth leol. Y dyddiad awdurdodi ar gyfer 2025/26 yw 30/09/2026 ac mae hyn fis yn gynharach nag yn 2024/25.
- Mae Llywodraeth Cymru'n argymhell cyhoeddi'r Datganiad Rheolaeth Fewnol (sef y Datganiad Llywodraethu Blynyddol ar gyfer y Cyngor hwn) yr un pryd â'r cyfrifon heb eu harchwilio, a'u bod yn cael eu llofnodi a'u dyddio gan y swyddog ariannol cyfrifol.
- Mae hyn yn golygu fod llai o amser ar gael i ymateb i unrhyw faterion a godir gan y Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, a llunio fersiwn ddiwygiedig gywir a dwyieithog, mewn cyfnod pan fydd pwysau hefyd o ran cynhyrchu Cyfrifon Blynyddol y Cyngor.
- Os bydd y Cyngor yn parhau i fod yn gyfrifol am gymeradwyo'r ddogfen, yna bydd rhaid symud cyfarfod Medi 2026, neu bydd angen cynnal cyfarfod arbennig o'r Cyngor llawn.
- Mae dirprwyo awdurdod i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio yn broses gymeradwyo fwy effeithiol ac mae'n golygu y byddai'r amserlen ar gyfer cymeradwyo'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol yn parhau i fod yr un fath â'r amserlen gymeradwyo ar gyfer Cyfrifon Blynyddol y Cyngor. Ni fydd hyn yn creu anfantais i unrhyw gynghorydd, na'r cyhoedd, gan y bydd yr adroddiadau ar gael yn ôl yr arfer a phan gyhoeddir y Datganiad Llywodraethu Drafft (bwriedir gwneud hynny ddiwedd Mehefin 2026), anfonir copi at bob cynghorydd yn gwahodd eu sylwadau.
- Yn erbyn y cefndir hwn, gofynnir am gael addasu paragraff 3.4.8.4.2 - *"Bydd y Pwyllgor yn adolygu a chymeradwyo'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol ~~cyn~~ gofyn am gymeradwyaeth y cyngor llawn a bydd yn ystyried p'un yw'n adlewyrchu'r amgylchedd risg a'r sicrwydd ategol yn briodol, gan gynnwys barn flynyddol y Pennaeth Archwilio a Risg. ~~Bydd yn ystyried~~ Bydd y Pwyllgor yn penderfynu p'un a yw'r arfarniad blynyddol ar gyfer y Datganiad Llywodraethu Blynyddol yn casglu'n deg bod y trefniadau llywodraethu yn addas i bwrpas, a'u bod yn cynorthwyo i gyflawni amcanion yr awdurdod."*

- O dan baragraff 2.15.2.1 o'r Cyfansoddiad "...ni fydd y Cyngor llawn yn cymeradwyo newidiadau i'r Cyfansoddiad hyd oni fydd y Pwyllgor Gwaith wedi ystyried y cynnig".
- Cyflwynir adroddiad hefyd i'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio, ar 3 Chwefror 2026, er mwyn gofyn barn y pwyllgor hwnnw ar y newid arfaethedig.

B – Pa opsiynau eraill wnaethoch chi eu hystyried a beth oedd eich rhesymau dros eu gwrthod a/neu ddewis yr opsiwn hwn?

Bod y Cyngor llawn yn parhau i fod yn gyfrifol am gymeradwyo'r ddogfen. Gwrthodwyd hyn gan fod y sefyllfa bresennol yn cael effaith negyddol ar effeithlonrwydd y broses, ac nid yw'r newid arfaethedig yn creu anfantais i unrhyw barti.

C – Am ba reswm y mae hwn yn benderfyniad i'r Pwyllgor Gwaith?

Nid yw hwn yn benderfyniad i'r Pwyllgor Gwaith, a bydd y penderfyniad yn cael ei wneud gan y Cyngor llawn. Fodd bynnag, o dan baragraff 2.15.2.1 o'r Cyfansoddiad, mae'n ofynnol rhoi cyfle i'r Pwyllgor Gwaith gyflwyno sylwadau ar unrhyw newidiadau y bwriedir eu gwneud i'r Cyfansoddiad.

Ch – A yw'r penderfyniad hwn yn gyson â pholisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?

Mae'n rhaid i'r Cyngor llawn gymeradwyo newidiadau i'r Cyfansoddiad (nad ydynt yn ymwneud â 3.5.3.6.6. a 3.4.12.6.3)

D – A yw'r penderfyniad hwn o fewn y gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?

Nid oes unrhyw effaith ar y gyllideb

Dd – Asesu'r effaith bosib (os yw'n berthnasol)

1. Sut mae'r penderfyniad hwn yn effeithio ar ein hanghenion hirdymor fel ynys?

Mae'r newid arfaethedig yn hwyluso proses gwneud penderfyniadau effeithlon mewn perthynas â dogfennau sydd eu hangen fel rhan o gyfrifon statudol y Cyngor.

2. A ragwelir y bydd y penderfyniad hwn yn atal costau/dibyniaeth ar y Cyngor yn y dyfodol? Os felly, sut?

Nid i unrhyw raddau sylweddol, ond bydd yn osgoi'r angen i gynnal cyfarfod arbennig o'r Cyngor.

3. A fuom yn cydweithio â sefydliadau eraill i ddod i'r penderfyniad hwn? Os felly, gyda phwy?

CIPFA

4. A yw dinasyddion Ynys Môn wedi chwarae eu rhan wrth gynllunio'r ffordd hon ymlaen, gan gynnwys y rhai hynny y mae'r penderfyniad yn effeithio'n uniongyrchol arnynt? Eglurwch sut.

Nac ydy

5. Nodwch unrhyw effaith y gallai'r penderfyniad hwn ei gael ar y grwpiau a warchodir o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010.

Dim effaith

6. Os yw hwn yn benderfyniad strategol, nodwch unrhyw effaith y gallai'r penderfyniad ei gael ar unrhyw un sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol.

Dim effaith

7. Nodwch unrhyw effaith y gallai'r penderfyniad hwn ei gael ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg a pheidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.

Dim effaith

E - Gyda phwy wnaethoch chi ymgynghori a beth oedd eu sylwadau?

1. Prif Weithredwr / Tîm Arweinyddiaeth (gorfodol)	Tîm Arweinyddiaeth yn cefnogi'r cynnig (20 Ionawr 2026)
2. Swyddog Cyllid / 151	Cefnogol o'r cais a fyddai'n dod â'r broses o gymeradwyo yn unol â'r broses o gymeradwyo'r Datganiad Cyfrifon blynyddol
3. Cyfreithiol / Swyddog Monitro (gorfodol)	Dim gwrthwynebiad i'r argymhelliaid
4. AD	Amherthnasol
5. Eiddo	Amherthnasol
6. TG	Amherthnasol
7. Caffael	Amherthnasol
8. Sgriwtini	Amherthnasol
9. Aelodau Lleol	Ymgynghorir â'r Pwyllgor Llywodraethu ac Archwilio ar 03 Chwefror 2026

F - Atodiadau

Ff - Papurau cefndir (cysylltwch ag awdur yr adroddiad am unrhyw wybodaeth bellach)

CIPFA, Delivering good governance in local government: framework addendum (Mai 2025)
[Delivering Good Governance in Local Government Addendum](#)